

Анатолій Малюська

ВПЛИВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН ПОХОДЖЕННЯМ
З ПРИКОРДОННИХ З УКРАЇНОЮ ДЕРЖАВ
НА ФОРМУВАННЯ ВНУТРІШНЬОЇ
І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

*У рамках дослідження проаналізовані основні аспекти зовнішньої політики Російської Федерації, Республіки Білорусь, Республіки Молдова, Румунії, Угорської Республіки, Республіки Польща та Словацької Республіки у напрямі забезпечення та захисту прав представників діаспор вказаних держав в Україні, а також досліджені можливі напрями здійснення за їх допомогою впливу на формування Україною власної внутрішньої та зовнішньої політики. Базуючись на сучасних матеріалах стосовно ролі національних меншин, що мешкають на території України, в налагодженні міжнародних відносин України з прикордонними державами, результати дослідження підтверджують необхідність протидії проявам здійснення безпосереднього впливу на формування національної політики України з боку прикордонних держав, створюючи при цьому передумови для проведення подальших досліджень у зазначеній сфері. **Ключові слова:** забезпечення та захист прав людини; національні меншини; внутрішня та зовнішня політика України; прикордонні держави; ЄС; СНД; зовнішня політика прикордонних держав щодо України.*

Maliuska A. Influence of National Minorities Originating from the Bordering with Ukraine States upon Development of Internal and Foreign Policy of Ukraine. The article «Influence of National Minorities Originating from the Bordering with Ukraine States upon Development of Internal and Foreign Policy of Ukraine», written by Maliushka Anatolii analyzes main aspects of national minority policy

*of such countries as the Russian Federation, Republic of Belarus, Republic of Moldova, Romania, Republic of Hungary, Republic of Poland and Slovak Republic as well as examines possibility to exercise substantial sometimes illegal influence upon internal and foreign policy-making in Ukraine through their national minority communities. Building on a growing body of modern literature analyzing the role of national minorities residing in Ukraine in international relations with its bordering countries, the article also affirms the importance of limiting the ability of a direct influence upon national policy of Ukraine from their kin states and encourages further research along these lines. **Keywords:** promotion and protection of human rights; national minorities; internal and foreign policy of Ukraine; bordering states; the EU; the CIS; foreign policy of bordering states towards Ukraine.*

Динамічність розвитку сучасного світу стала передумовою для концентрації значної уваги питанням трансформації геополітичного простору, а також прогнозу основних тенденцій його розвитку. Вже друге десятиліття поспіль світ перебуває у стані безпекової турбулентності, пов'язаної, в першу чергу, із загостренням міжнародних та міжетнічних відносин. Саме результати протистояння на національному підґрунті на території Балканського півострова, військова операція НАТО проти Сербії у 1999 році, загострення ситуації на Близькому Сході, часткове визнання світовим співтовариством Республіки Косово як незалежної держави, російсько-грузинська війна 2008 року і подальше часткове визнання незалежності вже Абхазії та Південної Осетії зумовили суттєву зміну сучасної ситуації у світі. Він став абсолютно іншим, оскільки було зруйновано міф про наявність певних зон безпеки, яким ніщо не загрожує, та створено дуже небезпечний прецедент, коли сила стала мати пріоритетне право. Таким чином, на наших очах відбувається не лише зміна світоустрою, а й перехід до нової епохи, що на практиці означає завершення встановленого у 1975 році так званого «Гельсінкського режиму» — принципу непорушності державних кордонів у Європі. Саме ці події змушують нас дивитися на проблематику міжнародної безпеки по-іншому, оцінювати її як в загальному контексті, так і в площині українських безпекових перспектив, в першу чергу в контексті міжетнічних відносин України з її прикордонними державами.

Міжнародні стосунки є однією з найскладніших проблем у міжнародних відносинах, а питання прогнозування та запобігання

зародженням конфліктів на етнічному підґрунті та територіальних спорів безумовно залишаються актуальними для будь-якої багатонаціональної держави. Адже тільки за офіційними даними Верховного комісара ООН з прав людини, наведеними у доповіді на тему «Права осіб, що належать до національних чи етнічних, релігійних та мовних меншостей» від 24 лютого 2004 року № E/CN.4/2004/75, у світі нараховується близько 1 млрд людей, які належать до національних меншостей, що становить 15–20% населення усєї планети [1]. Не винятком у цьому контексті є й Україна, територія якої знаходиться на кордоні поміж двох найпотужніших у світі систем колективної безпеки — НАТО та ОДКБ, а також двох міжнародних об'єднань: ЄС та СНД.

Переважає більшість прикордонних з Україною держав відмовилася, принаймні на офіційному рівні, від територіальних претензій до нашої країни, вкотре визнавши таким чином «status quo» наявних на сьогодні кордонів, офіційно не декларуючи надмірного бажання впливати на формування внутрішньої та зовнішньої політики суверенної України. Водночас, як вказує практика міжнародної діяльності, окремі з них продовжують формувати підґрунтя для використання етнічного фактора з метою створення передумов для прихованого втручання у внутрішні справи України, зокрема під виглядом захисту закордонних росіян, поляків, румунів, угорців тощо із певною стратегічною метою, в тому числі й можливістю майбутньої «мирної» анексії українських земель.

Зважаючи на це, метою нашого дослідження є розгляд окремих аспектів зовнішньої етнонаціональної політики прикордонних з Україною держав та вивчення можливості формування ними передумов для опосередкованого впливу на внутрішню і зовнішню політику нашої країни, що потенційно може призвести до появи нових викликів та загроз суверенітету, територіальній цілісності та національній безпеці України. Окремі аспекти зазначених проблемних питань розглядалися сучасними українськими та іноземними дослідниками, зокрема О. Андреевою (питання гарантування національної безпеки України в контексті національної ідентичності і взаємовідносин з Росією), Н. Лазар (інституційно-правові та політичні аспекти політики Словацької Республіки щодо національних меншин), Г. Луцишиним (національні меншини у політичному житті України), В. Мициком (міжнародно-правові засади й інституційні механізми захисту прав національних меншин), І. Поповою (регіональні аспекти механізму реалізації державної

етнонаціональної політики щодо національних меншин), К. Руш-ковською (вітчизняний та міжнародний досвід визначення статусу національних меншин), О. Стадніченко (проблеми забезпечення прав національних меншин у міждержавних відносинах України і Російської Федерації), М. Товтом (міжнародно-правовий захист національних меншин), а також Л. Андріченко (регулювання та захист прав національних меншин та корінних нечисленних народів в Російській Федерації), В. Кочаряном (міжнародне право та національні меншини), М. Б'єрнас (утвердження національних меншин у Польщі на прикладі українців, білорусів та вірмен), М. Стівеном (етнічність, націоналізм та права меншин), А. Спіліопулом (забезпечення прав національних меншин у міжнародному праві), М. Рієн (вплив механізмів забезпечення прав національних меншин) А. Тарром, Р. Уільямсом, Дж. Марком (федералізм, субнаціональні конституції та права національних меншин) та цілою низкою інших іноземних дослідників. Водночас, як вбачається, вищезгадані дослідження здебільшого торкалися питань теоретико-методологічного підходу та міжнародно-правових засад захисту прав національних меншин, що робить дослідження практичних аспектів відносин між прикордонними державами в контексті забезпечення прав національних меншин надзвичайно актуальним для наукових та політологічних розвідок.

Загальновідомим фактом є те, що однією з особливостей населення України є його багатонаціональність. За даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року на території нашої держави проживали представники понад 130 національностей і народностей, частка яких у загальній чисельності населення України становила 22% (11 млн осіб) [2]. За тими ж відомостями, 85% із зазначених 11 млн громадян України визначили себе представниками національностей походженням з прикордонних з Україною держав, в першу чергу країн-членів СНД: Російської Федерації (8,3 млн громадян України), Республіки Білорусь (276 тис.) та Республіки Молдова (259 тис.), а також країн-членів ЄС: Угорської Республіки (157 тис.), Румунії (151 тис.), Республіки Польща (144 тис.) та Словацької Республіки (6 тис.). Таким чином, на території України станом на 2001 рік проживало близько 9,3 млн осіб, які належать до національних меншин походженням з прикордонних з Україною держав, що становить 19% від усього населення нашої країни.

На думку фахівців впливової британської дослідницької групи «Justice, Minorities, and Kin-States Research Group», компетенція

суверенних держав у переважній більшості випадків мають обмежуватися їх кордонами. Вказане торкається й питань захисту представників власної діаспори на території іноземних країн, права та свободи яких повинні, відповідно до усталеної практики, забезпечуватися та захищатися урядами країн їх мешкання та уповноваженими на те міжнародними організаціями [3]. Водночас, зазначений «status quo» було порушено цілою низкою країн, зокрема Німеччиною, Італією, Словенією, Румунією, Грецією, Словаччиною, Болгарією, Польщею, Росією, Туреччиною та Угорщиною, які, починаючи з 90-х рр. минулого століття, запровадили відповідне нормативно-правове підґрунтя для забезпечення захисту прав близьких за етнічним походженням громадян прикордонних з ними держав, у тому числі й з передбаченням можливості застосування військової сили для цього.

Проведений аналіз свідчить, що питання захисту, надання державної підтримки та допомоги представникам власної діаспори за кордоном досить часто регулюються положеннями конституцій іноземних держав, зокрема країн-членів ЄС, що є беззаперечним свідченням надзвичайної важливості, яка приділяється вказаному питанню західними сусідами України. Так, відповідно до положення п. 2 ст. 6 Конституції Республіки Польща (*Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*) від 1997 року, офіційна Варшава зобов'язана надавати допомогу полякам, які проживають за кордоном, з метою забезпечення підтримки останнім зв'язку з національним культурним надбанням [4]. Положеннями ст. 7 Конституції Румунії (*Constitutia Romaniei*) від 1991 року підкреслюється, що держава повинна підтримувати та посилювати зв'язки з румунами, що проживають за кордоном, та повинна відповідним чином сприяти забезпеченню їх захисту, розвитку та сповідування етнічної, культурної, лінгвістичної та релігійної самобутності з урахуванням положень законодавства країн їх громадянства [5]. В п. 3 ст. 6 Конституції Угорської Республіки (*Magyar Kéztársaság Alkotmánya*) від 1949 року також ідеться про те, що держава несе відповідальність за долю угорців, що проживають за кордоном, і повинна підтримувати та посилювати їх зв'язки з Угорщиною [6].

У той же час, слід зазначити, що положення конституцій прикордонних з Україною країн-членів СНД здебільшого не містять положень, які б регулювали питання захисту, надання державної підтримки та допомоги представникам власних діаспор за кордоном. Вказані питання врегульовані ними на законодавчому рівні.

Так, зокрема, хоча й російське національне законодавство не дає чіткого визначення поняттю «росіянин, що проживає за кордоном», його положення дають конкретні визначення поняттям «співвітчизник» та «співвітчизник за кордоном». Так, відповідно до ст. 1 федерального закону Російської Федерації «Про державну політику Російської Федерації стосовно співвітчизників за кордоном» («О государственной политике Российской Федерации в отношении соотечественников за рубежом») від 24 травня 1999 року № 99-ФЗ співвітчизниками є особи, які народилися в одній державі та мешкали або ж мешкають у ній, мають ознаки спільності мови, релігії, культурного спадку, традицій та звичаїв, а також нащадки зазначених осіб по прямій низхідній лінії [7]. При цьому, до поняття «співвітчизники за кордоном» російським законодавством віднесені такі категорії осіб:

- громадяни Російської Федерації, які постійно мешкають за межами Російської Федерації;
- особи, що перебували в громадянстві СРСР, проживають в державах, що входили до складу СРСР, отримали громадянство цих держав або ж отримали статус осіб без громадянства;
- вихідці (емігранти) з Російської держави, РРФСР, СРСР чи Російської Федерації, які мали відповідну громадянську належність та стали громадянами іноземної держави, чи мають вид на проживання, чи стали особами без громадянства;
- нащадки осіб, що належать до вищезазначених груп, за винятком нащадків осіб титульних націй іноземних держав [7].

Таким чином, можливо констатувати, що для офіційної Москви співвітчизниками, наряду з іншими, є й православні громадяни України, що народилися на території колишнього СРСР, перебували в громадянстві СРСР та які володіють російською мовою, мають певний радянський культурний спадок, традиції та звичаї, а також нащадки зазначених осіб по прямій низхідній лінії. Відповідно до результатів Всеукраїнського перепису населення 2001 року таких «співвітчизників» Російської Федерації серед населення сучасної України, які станом на 1991 рік перебували у громадянстві СРСР, можливо нарахувати понад 61% від загальної кількості громадян України [2]. А це вже, за певних обставин, можливість реального впливу на формування внутрішньої та зовнішньої політики України у вигідному для Російської Федерації руслі, зокрема шляхом участі представників зазначеної категорії громадян України у референдумах та виборчому процесі, їх участі в органах державної влади та місцевого самоврядування нашої держави.

Для збереження об'єктивності дослідження слід водночас вказати й на те, що, відповідно до положень ст. 3 російського закону «Про державну політику Російської Федерації стосовно співвітчизників за кордоном», визнання своєї належності до співвітчизників особами, які перебували у громадянстві СРСР, має бути актом вільного їх вибору [7].

Подібним чином, зокрема надзвичайно широким трактуванням визначення терміна іноземних громадян власного етнічного походження, відзначається й законодавство ряду інших прикордонних з Україною держав, зокрема тих, що є членами ЄС.

Так, відповідно до ст. 1 Закону Угорської Республіки від 19 червня 2001 року № LXII «Про угорців, що проживають у прикордонних державах» («Torveny a szomszedos allamokban elb magyarokrol») угорцями за етнічним походженням є особи, які не мають угорського громадянства та мешкають на територіях Хорватії, Румунії, Сербії, Чорногорії, Словенії, Словаччини та України, а також, коли це не суперечить міжнародному законодавству, їх подружжя та діти, які проживають разом з ними, навіть у випадку, коли вони не визнають себе угорцями за етнічним походженням [8]. Водночас, положення зазначеного закону не торкаються осіб, які втратили угорське громадянство за власною ініціативою або ж внаслідок незаконного його отримання, а також осіб, які отримали дозвіл на еміграцію або ж посвідку на проживання на території Угорської Республіки, або ж статус біженця в країні.

Відповідно до положень Закону Республіки Польща від 7 вересня 2007 року № 180/1280 «Про карту поляка» (Ustawa «O Karcie Polaka»), карта етнічного поляка може видаватися лише особі, яка не має громадянства Республіки Польща або ж дозволу на проживання на території держави і яка є громадянином України, або ж Азербайджану, Білорусі, Вірменії, Грузії, Естонії, Казахстану, Киргизії, Литви, Латвії, Молдови, Російської Федерації, Таджикистану, Туркменистану чи Узбекистану [9]. При цьому, згідно з положеннями закону зазначеної країни від 9 листопада 2000 року № 53/532 «Про репатріацію» (Ustawa «O Repatriacji»), польське походження осіб повинно підтверджуватися відповідно до встановленого на законодавчому рівні порядку [10]. Так, етнічним поляком може бути особа, яка відносить себе до польського народу і водночас:

- знає польську мову хоча би на початковому рівні і вважає її своєю рідною мовою;
- знає і зберігає польські традиції та звичаї;

– у присутності консула Республіки Польщі чи вповноваженої ним особи представить письмову декларацію своєї належності до польського народу;

– доведе, що принаймні один з батьків (батько або мати), дідусь чи бабуся або ж прадід та прабабуся (обоє) були польської національності або ж мали в минулому польське громадянство.

Визнання громадянина України етнічним поляком є можливим також і у разі отримання ним письмової довідки від польської організації щодо активної участі у діяльності, спрямованої на розвиток польської мови та культури, або ж підтримку функціонування польської національної меншини в Україні протягом щонайменше трьох останніх років.

У свою чергу, відповідно до п. 2 ст. 1 Закону Словацької Республіки від 23.09.2005 року № 474 «Про словаків, що проживають за кордоном, та зміни і доповнення до окремих законів» («O slovákoch hŕijúcich v zahranií a o zmene a doplnení niektorých zákonov») під визначенням «словак, що проживає за кордоном» розуміється, по-перше, особа, яка є громадянином Словацької Республіки, але постійно не проживає на території держави; або ж, по-друге, особа, яка не має такого громадянства, але є словаком за національністю; або ж особа, яка має прямих предків словацького етнічного походження. Крім цього, вона має бути національно свідомою людиною, активно демонструвати власну належність до словацької нації та визнавати цінності, пов'язані зі словацькою мовою, словацьким культурним надбанням та традиціями [11].

Положення відповідних нормативно-правових актів усіх без винятку прикордонних з Україною країн передбачають цілу низку пільг та привілей громадянам України — представникам національних меншин походженням з вказаних країн у різноманітних сферах їх життєдіяльності. Так, зокрема, відповідно до положень Закону Республіки Польща «Про карту поляка», громадянин України, який є власником вказаної «карти», має право на:

– безкоштовне отримання візи на довготермінове перебування на території Республіки Польща з можливістю багаторазового перетину кордону;

– легальне працевлаштування на території Республіки Польща без отримання необхідного офіційного дозволу на працевлаштування;

– підприємницьку діяльність на території Республіки Польща на таких самих умовах, як і польські громадяни;

– безкоштовне здобуття освіти на початковому, середньому та вищому рівнях на тих самих умовах, що й громадяни Республіки Польща, і, водночас, надавати клопотання про допомогу та призначення стипендії для іноземців, які навчаються у Польщі;

– отримання безкоштовної медичної допомоги у разі нещасних випадків на аналогічних засадах, що і польські громадяни;

– користування на всій території Республіки Польщі 37% знижкою на залізничні квитки;

– безкоштовне відвідання державних музеїв Республіки Польща, а також на отримання фінансової допомоги полякам з-за кордону з державного бюджету або ж з бюджетів місцевих органів самоврядування країни на рівні гміни [9].

Можливість отримання додаткових привілеїв та пільг передбачена також й положеннями Закону Угорської Республіки «Про угорців, що проживають в прикордонних державах», згідно з якими громадяни України угорського походження мають право на:

– вільний доступ до державних культурницьких інституцій Угорщини;

– доступ науковців до матеріалів з історії угорської культури, користування надбанням музеїв та культурницьких інституцій, безперешкодний доступ до історичних архівних документів країни;

– безкоштовне відвідання державних бібліотек Угорщини та користування їх каталогами;

– отримання пільг в освітній сфері, в тому числі й здобуття освіти на безоплатній основі та отримання стипендій на навчання в освітніх закладах країни;

– отримання пільг у користуванні залізничним транспортом на території всієї Угорщини, зокрема можливість отримання 90% знижки на подорожі по країні залізничним транспортом (чотири рази на рік), а також безкоштовні подорожі дітей віком до 6 років та людей похилого віку (понад 65 років);

– участь у підвищенні кваліфікації на території Угорщини вчителів та викладачів українських закладів освіти;

– отриманні грантів на розвиток діяльності організацій угорської національної меншини в Україні, а також закладів освіти, в яких викладається угорська мова [8].

Можливість державної підтримки та всебічного сприяння громадянам України словацького походження в сферах освіти, науки, проведення досліджень, культури, інформації та доступу до засобів масової інформації шляхом, зокрема, забезпечення державного

фінансування їх діяльності, а також захисту на міжнародному рівні їх прав та свобод передбачена й положеннями Закону Словацької Республіки «Про словаків, що проживають за кордоном та зміни і доповнення до окремих законів» [11].

Державна політика Російської Федерації стосовно своїх співвітчизників, відповідно до положень Закону Росії «Про державну політику Російської Федерації стосовно співвітчизників за кордоном», також є одним з основних напрямів зовнішньої політики країни, що являє собою сукупність правових, дипломатичних, соціальних, економічних, інформаційних, освітніх та організаційних заходів, які здійснюються президентом країни та органами державної влади. Зазначені заходи можливо класифікувати за наступними напрямками: підтримка співвітчизників у сфері забезпечення їх основних прав та свобод; підтримка співвітчизників в економічній та соціальній сферах; підтримка співвітчизників у галузі культури, мови та освіти та підтримка співвітчизників в інформаційній сфері [7].

Особливої уваги заслуговують положення п. 1 ст. 8 вищезгаданого закону, відповідно до яких відносини з особами, які раніше перебували у громадянстві СРСР, включаючи й громадян України, мають пріоритетне значення для Російської Федерації.

Питання надання державної допомоги та підтримки представників власних національних меншин в Україні регулюються й молдовськими та білоруськими внутрішньодержавними нормативно-правовими актами. Так, зокрема, вони регулюються положеннями указу президента Республіки Молдова «Про підтримку та співробітництво з вихідцями з Республіки Молдова, що проживають за кордоном» від 30 серпня 2000 року № 1638-II, постановою уряду Республіки Молдова «Про деякі заходи з підтримки вихідців з Республіки Молдова, що проживають за кордоном» від 29 грудня 2000 року № 1322, постановою уряду Республіки Молдова «Про Координаційну раду вихідців з Республіки Молдова, що проживають за кордоном» від 24 лютого 2005 року № 228, а також постановою уряду Республіки Молдова «Про затвердження «Положення про фінансову підтримку діяльності щодо збереження національно-культурної ідентичності вихідців з Республіки Молдова, що проживають за кордоном (молдавської діаспори)» від 29 грудня 2007 року № 1521. В той же час, відповідно до ст. 12 Конституції Республіки Білорусь (Констытуцыя Рэспублікі Беларусь) від 1994 року зазначена країна може надавати право

притулку особам, що зазнають переслідування в інших державах, у тому числі й з питань національної належності [12].

Наявність передбачених іноземним законодавством вищезгаданих додаткових пільг та привілеїв для громадян України, які є представниками національних меншин походженням з прикордонних з Україною країн, не лише є свідченням дискримінації по відношенню до інших громадян нашої держави. Цим, на переконання автора, досить часто створюються передумови для можливого, у разі такої необхідності, іноземного втручання у внутрішні справи України під виглядом захисту прав та свобод національних меншин або ж шляхом активної безпосередньої участі іноземних держав у формуванні внутрішньої та зовнішньої політики нашої держави з використанням їх можливостей як повноправних громадян України.

Підтвердженням вищевказаного є, зокрема, непоодинокі заяви керівництва окремих держав та лідерів об'єднань їх «співвітчизників» в Україні. Так, в одному з інтерв'ю українським ЗМІ головою російської общини в Україні К.Шуровим було підкреслено: «Ми себе меншиною не вважаємо. Росіяни — державоутворюючий народ» [13]. Неодноразовими впродовж останнього часу були й висловлювання міністра закордонних справ Російської Федерації С.Лаврова стосовно стурбованості Російської Федерації «погіршенням ситуації з дотриманням прав російських співвітчизників на Україні, зокрема в сфері доступу до освіти російською мовою та отримання на цій мові інформації» [14]. Президент Російської Федерації Д.Медведев у своєму посланні у 2009 році до чинного на той час Президента України В.Ющенко також підкреслював те, що в Україні «продовжується витіснення російської мови із суспільного життя, науки, освіти, культури, засобів масової інформації» [15]. І це незважаючи на те, що згідно з «Висновками і рекомендаціями Верховного комісара ОБСЄ у справах національних меншин стосовно проблеми освіти російськомовних меншин в Україні» від 2009 року «...зобов'язання, взяті в рамках ОБСЄ (зокрема, Копенгагенський документ 1990 р.), а також Рамкова конвенція щодо захисту національних меншин чітко визначають, що особи, які належать до національних меншин, зобов'язані інтегруватися в ширшу національну громаду шляхом належного знання державної мови» [16].

У цьому ж контексті не відрізняються за характером від вищезгаданих й заяви та діяльність західних країн-сусідів України.

Так, депутат європейського парламенту від Румунії та одночасно донька президента зазначеної країни О.Бесеску на початку 2010 року заявила про те, що в Україні мешкає більш ніж півмільйона етнічних румун, забезпеченню прав яких українською владою приділяється недостатньо уваги. Така позиція румунського європарламентаря, звичайно ж, не відрізняється від основного напрямку зовнішньої політики президента Румунії Т.Бесеску, який у 2009 році вже висловлював власне переконання в тому, що: «Румунія нікому не завдає шкоди внаслідок надання румунського громадянства етнічним румунам, які проживають в прикордонних країнах... Можливо, — продовжував він, — найближчим часом одним з головних пріоритетів румунської зовнішньої політики стане саме захист прав представників румунських меншин, що проживають в прикордонних країнах» [17]. Гучними антиукраїнськими заявами на кшталт того, що «в Україні заохочується політика дискримінації за ознакою румунофобії та насильницької асиміляції румуномовного населення» відзначаються й лідери ультраправої румунської організації «Нова правиця» («Noia Dreapta») [18]. Більш того, від провокаційних політичних заяв Румунія поступово переходить до більш активних дій: 29 березня 2007 року Бухарестський суд вже визнав законною окупацію у 1941 році Румунією Бессарабії і Північної Буковини (нинішня територія Республіки Молдова та Чернівецької і частини Одеської областей України). Суд також проголосив, що введення радянських військ до вищезгаданих територій було «незаконним, оскільки порушувало норми міжнародного права» [19].

Приховані територіальні претензії також мають місце й з боку керівництва Республіки Польща. Так, у своєму зверненні до поляків України, поширеному через мережу консульств та посольства Республіки Польща в нашій державі, колишній президент країни Л.Качинський підкреслював: «Я з власного досвіду знаю, що означає бути жертвою несправедливих історичних рішень. 1 вересня 1939 року мої батьки переїхали у щойно придбаний дім у місті Брест над Бугом. Через три тижні туди увірвалися злочинні радянські війська, і мої батьки, рятуючись від їхнього розбою, переселились у свою рідну Варшаву, де пережили німецьку окупацію. Частина моєї сім'ї походить з колишніх східних окраїн Речі Посполитої, тому для мене надзвичайно близькою є доля моїх співвітчизників зі Сходу, тих, хто не зрікся своєї Батьківщини, але які внаслідок зміни кордонів перестали бути її громадянами» [20].

Тиск на українську владу в контексті необхідності більш активного забезпечення прав та свобод національних меншин відчувається й з боку Угорської Республіки. Так, в одному з останніх інтерв'ю угорському виданню «Мадяр Немзет» голова товариства угорських педагогів Закарпаття Ілдіко Орос підкреслив, що «протягом останнього навчального року в Україні не тільки не припинилися, але ще й посилюються процеси, які загрожують подальшому існуванню системи освіти національних меншин, у тому числі й угорської меншини Закарпаття» [21]. І таких прикладів чимало.

Водночас, безпрецедентним за характером стало прийняття 26 травня 2010 року парламентом Угорщини доповнень до закону країни «Про угорське громадянство» (Act LV «On Hungarian Citizenship») від 1993 року, відповідно до якого етнічні угорці, що проживають на територіях прикордонних з Угорською Республікою країн, у тому числі й України, матимуть право на отримання громадянства Угорщини на спрощених підставах: лише внаслідок доведення ними власного угорського походження та володіння угорською мовою. Доповнення до вказаного закону, які підтримали 344 депутати угорського парламенту (лише троє депутатів проголосували «проти», в той час як інші п'ять «утримались»), вже викликали неабиякий резонанс з боку керівництва Словацької Республіки та окремих інших країн, незважаючи навіть на те, що вони повинні набрати чинності лише починаючи з січня 2011 року.

Особливої уваги з боку компетентних українських структур потребує також і значна активізація останнім часом процесу наділення Румунією своїм громадянством окремих категорій громадян України румунського етнічного походження, які проживають на території Чернівецької, Вінницької та Одеської областей нашої держави, на підставі положень п. 2 ст. 5 Конституції Румунії, згідно з якими «не може бути втрачене громадянство Румунії, яке було набуто за народженням» [5]. Офіційно вказаний процес характеризується Румунією як «поновлення у громадянстві окремих категорій осіб», про що, зокрема, було заявлено Надзвичайним і Повноважним Послом Румунії в Україні Траяном Лауренціу-Христею під час проведення ним у травні 2009 р. зустрічі зі слухачами та співробітниками Дипломатичної академії України при МЗС України.

За певних зовнішніх умов саме вказані проблеми, на думку автора, здатні перерости в потенційні зовнішні та внутрішні загрози Україні, тим більше тоді, коли в державі остаточно ще не сформо-

вана модель суспільних трансформацій та не завершено процес консолідації нації.

Зважаючи на вищевикладене, можливо зробити такі висновки:

1. На сучасному етапі процес національної самоідентифікації в регіоні все ще триває: переважною більшістю прикордонних з Україною держав він розглядається як стрижень політичного життя.

2. Етнічний чинник залишається визначальним у сфері розвитку міжнаціональних та міжнародних відносин країн регіону. Найбільшу потенційну небезпеку виникнення конфліктів при цьому все ще становлять етнічні ареали, що межують з територією держав, в яких цей етнос присутній або є титульним. Головна загроза й надалі полягатиме в надмірній підтримці представників конкретної національної меншини близькою етнічною групою в сусідньому ареалі або державі.

3. Наявність територіальних претензій та реанімація питань кордонів залишатиметься одним із найголовніших чинників нестабільності. Вказана проблематика, яка чи не завжди була нервовим вузлом міждержавних відносин, цілком здатна перетворитися на царину новаторства для подальших перетворень і оптимізації націє-державних проєктів.

4. Міжнародна договірно-правова база, основу якої було закладено ще у минулому столітті, вже не відповідає сучасним умовам і інтересам провідних країн континенту, через що її основи розмиваються, а сутність досить часто трактується переважною більшістю країн суб'єктивно, з використанням так званих «подвійних стандартів».

5. Членство в ООН, ОБСЄ, Раді Європи, партнерські відносини з НАТО та ЄС в умовах сьогодення не можуть належним чином забезпечити Україну надійними механізмами запобігання загрозам її національній безпеці в сфері міжнаціональних відносин.

6. Активізація зовнішнього тиску в сфері міжнаціональних відносин, загострення проблем захисту прав і свобод національних меншин у нашій країні, в першу чергу з боку окремих прикордонних з Україною держав, можуть призвести до стрімкого зростання загальної кількості громадян України з так званою «подвійною лояльністю».

7. Запроваджені окремими прикордонними з Україною державами, зокрема Румунією, Угорською Республікою, Республікою Польща та Російською Федерацією, заходи в сфері захисту прав та свобод національних меншин України і надалі носять дискриміна-

ційний щодо інших громадян нашої держави характер, створюючи передумови для прямого іноземного втручання у внутрішні справи України.

8. Одностороннє наділення окремими прикордонними з Україною державами громадянством представників національних меншин, що проживають в Україні, або ж їх поновлення в іноземному громадянстві, суперечить положенням Конституції та національному законодавству України, потребуючи негайної адекватної реакції з боку компетентних органів державної влади України.

9. Формування і вдосконалення політико-правових, соціально-економічних та духовно-культурних засад етнопонаціональної стабільності, відпрацювання ефективних механізмів узгодження інтересів етнічних спільнот та розв'язання міжнаціональних суперечностей мають стати одними з основних напрямів державної політики з питань національної безпеки України.

1. Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities [Електронний ресурс] / UN Commission on Human Rights // Report of the High Commissioner — 2004 no.: E/CN.4/2004/75. — Режим доступу: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G04/111/54/PDF/G0411154.pdf?OpenElement>.

2. Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. — Режим доступу: <http://www.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality>.

3. Justice, Minorities, and Kin-States Research Group [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.ucl.ac.uk/spp/research/research-projects/jmks>.

4. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej [Електронний ресурс] / Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. — Режим доступу: <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/konst.htm>.

5. Constitutia Romaniei [Електронний ресурс] / Camera Deputaților. — Режим доступу: <http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=339>.

6. Magyar Köztársaság Alkotmánya [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://mek.niif.hu/00000/00056/html/143.htm>.

7. Федеральный закон РФ «О государственной политике Российской Федерации в отношении соотечественников за рубежом» от 24 мая 1999 року № 99-ФЗ. [Електронний ресурс] / Правовой портал в сфере культуры. — Режим доступу: <http://pravo.roskultura.ru/law/federalstatute/24/05/1999/1/text/363.html>.

8. Torveny a szomszedos allamokban elő magyarokrol [Електронний ресурс] / Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma. — Режим доступу: <http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/B4DC5840-C972-40C1-ABEB-6F358E849FC5/0/2001trv.pdf>.

9. Ustawa «O Karcie Polaka» z dnia 7 września 2007 r. [Електронний ресурс] / Opracowano na podstawie: Dz.U. z 2007 r. Nr 180, poz. 1280, z 2008 r. Nr 52, poz. 305, Nr 214, poz. 1348, Nr 216, poz. 1367 // Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej. — Режим доступу: http://www.msz.gov.pl/files/Akty%20prawne/ustawy/ustawa_karta_polaka.pdf.

10. Ustawa «O Repatriacji» z dnia 9 listopada 2000 r. [Електронний ресурс] / tekst jednolity: Dz.U. z 2004 r. Nr 53, poz. 532 // Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej. — Режим доступу: <http://www.moskwa.polemb.net/files/Ustawa%20O%20repatriacji.pdf>.

11. Zakon «O Slovákoch žijúcich v zahraničn a o zmene a doplnení niektorých zákonov» z 23. septembra 2005 474/2005 Z.z. [Електронний ресурс] / Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí. — Режим доступу: <http://www.uszz.sk/index.php?ID=868&l=sk>.

12. Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://zakanadaustva.narod.ru/zakony/Kanstytucyja_Respubliki_Belarus_ad_1994_hoda.htm.

13. Шуров К. Мы себя меньшинством не считаем [Електронний ресурс] / Электронна сторінка Російської общини України. — Режим доступу: <http://russian.kiev.ua/news/etnopolitics/etnopolitics.shtml>.

14. О встрече Министра иностранных дел России С.В.Лаврова с Верховным комиссаром ОБСЕ по делам национальных меньшинств К.Воллебеком [Електронний ресурс] / Сообщение МИД РФ для СМИ № 1967-05-12-2008 от 05.12.2008 года // Электронна сторінка МЗС РФ. — Режим доступу: http://www.mid.ru/hrp_4.nsf/0/ССВ4С9ВВ2В90ДА79С3257516004ВДВ68.

15. Обращение к Президенту Украины Виктору Ющенко [Електронний ресурс] / Электронна сторінка Президента РФ. — Режим доступу: <http://www.kremlin.ru/text/docs/2009/08/220743.shtml>.

16. Кудрявцева Л.А., Теркулов В.И. Снова о языке! [Електронний ресурс] / Газета 2000 від 16.11.2009 року. — Режим доступу: <http://2000.net.ua/2000/svoboda-slova/realii/48233>.

17. Бесеску Т. Интерв'ю електронному виданню «Новини Румунії». [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.roumanie.com/romania-news-1001575.html>.

18. Электронна сторінка організації «Noua Dreapta» [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.nouadreapta.org/actiuni_prezentare.php?idx=209.

19. Бухарестський суд визнав законною окупацію України маршалом Антонеску у 1941 році [Електронний ресурс] / Інформаційна агенція «ЗІК». — Режим доступу: <http://zik.com.ua/ua/news/2007/03/29/69492>.

20. Звернення президента Республіки Польща Л.Качинського [Електронний ресурс] / Карта поляка. Нові правила для поляків на Сході. — Режим доступу: <http://www.mfa.gov.pl/files/karta%20polaka/KPRosja.pdf>.

21. Угорське друковане видання «Мадяр Немзет» від 18.06.2009 року [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.mno.hu>.